

O životě po smrti

Existuje očistec?

Rozdíl mezi usnutím a zesnutím spočívá v tom, že při umírání se z fyzického těla neuvolní jen astrální tělo a já, jak je tomu ve spánku, ale také éterné neboli životní tělo. Co se jinak děje při tzv. „zmrtnění“ končetiny ve spánku poruchou cirkulace jen dílčím způsobem, uskuteční se v celém těle. To ztratí svůj oživující princip, který normálně zabraňuje, aby například - navzdory panující setrvalé teplotě 37 stupňů jako v nějaké líhni - hnila tělesná bílkovina, kvasil krevní cukr nebo žluknul tukový polštář. Šev mezi minerální a rostlinnou říší v nás je rozerván a osamocené fyzické tělo následuje ihned vlastní zákonitost látek, které ho skládají; rozpadá se a přejde v práchnivění.

Duše je po průchodu branou smrti sice slepá a hluchá pro fyzický svět, probouzí se však ale pro druhý svět ve vzplanutí éterného těla, které zprvu převezme způsob zrcadlení, podobný funkci mozku. Posmrtně přicházíme k sobě samým v nové formě, uvědoměním si éterného těla, tohoto po celý život zcela neuvědomělého bytostného článku, který se poprvé vytrhl ze svého zakořenění ve fyzickém těle.

Abychom toto ozřejmili, poukažme v následujícím na dva různé zážitky lidí odkázaných na výjimečný stav tím, že stáli na prahu smrti, ale ještě jednou se vrátili, čili mohli být ještě jednou povoláni zpět do života.

Před několika lety se v USA objevila kniha, která vyvolala rozruch, a mnoho lidí s ní zamyšleně souhlasilo. Název zněl: *Life after life* (Život po životě), v německém vydání *Život po smrti*, a jejím autorem byl Dr. Raimond Moody. Spisovatel, americký psychiatr, mohl zvláštním osudovým setkáním získat důvěru více než sto padesáti znovu oživených, reanimovaných pacientů jednotky intenzivní péče, kteří byli „klinicky mrtví“ a kteří se mu svěřili. Podrobně

sděluje jejich zážitky v jejich krátce trvajícím stavu „opuštění těla“ (přiléhavěji „osvobození se od těla“), v němž mimo jiné mohli pozorovat tým lékařů a sester pracujících na jejich opuštěném těle. Aniž bychom zacházeli do detailů, vyzdvihneme ze zpráv podstatný a téměř všem zkušenostem společný bod: *Převažující počet mých svědků sdělil... že se po uvolnění ze svého fyzického těla nacházeli ve druhém těle...* Údaje souhlasně uváděly, že *spirituální tělo*, jak nakonec Moody nazval jemu neznámý a záhadný útvar, *mělo tvar, případně rozpoznatelné hranice... Kromě toho bylo označeno za členěné (s končetinami a povrchem odpovídajícím pažím, nohám, hlavě atd.)*. Z individuálních líčení, které Moody uvádí, budiž zde uvedena pouze dvě; *Jedna paní mi vyprávěla, že mimo své tělo ještě stále cítila, že má úplnou tělesnou postavu, s rukama a nohama a vším - i když sama byla bez tíže*. Jiná osoba popsala stejnou zkušenost následovně: *Ale zatímco jsem to dělala, nacházela jsem se stále v těle, ale ne fyzickém, nýbrž v útvaru, který bych mohla označit nejspíše jako silové pole. Musím-li to bezpodmínečně vyjádřit slovy, potom bych řekla, že to byla průhledná a v protikladu k materiální bytosti bytost spirituální. Navzdory tomu jsem mohla s jistotou rozlišit jednotlivé části*.

Tato zkušenost byla pro Moodyho zcela překvapivá a zůstala pro něho - stejně jako snad pro většinu čtenářů jeho zpráv - zcela nepochopitelná. Odporuje přece zcela běžnému pojetí, že člověk sestává pouze „z těla a duše“. Potvrzuje naproti tomu podrobné vyličení o „životním těle“, uváděné Rudolfem Steinerem již na začátku dvacátého století, a nachází pomocí anthroposofické nauky o člověku odborné objasnění. Ukazuje ale také, jak bylo oprávněné tvoření nadřazených hraničních pojmů jako „pole působení nebo řízení“ nebo „vyšší pole vedení u stavu existence potenciality“ atd., spolu s uvedeným, mechanisticky nezaměřenými přírodovědci učiněným pokusem celistvě postihnout záhadu života.

Druhá podstatná zkušenost je již známá déle a je daleko častější. Mnoho lidí, kteří „zakusili“ smrt následkem šoku, který zažili při úrazech, jako je zasypání, zřícení letadla nebo topení se, a kteří si díky šťastným okolnostem uchovali život, referovalo o způsobu panoramatického zpětného pohledu na svůj celý život. Ten proběhl neuvěřitelnou rychlostí, a tím nechal prožít všechny vzpomínky jako současné. Jako klasický případ líčí známý švýcarský geolog profesor

Heim svůj zážitek zpětného pohledu v průběhu zřícení se ze skalní stěny v Alpách následujícími slovy:

„Během pádu dostavil se vzpomenuký tok myšlenek. Na co jsem v pěti až deseti vteřinách myslel a co jsem pocítil, nedá se vyprávět v desetkrát více minutách. Zprvu jsem přehlédl možnosti mého osudu. - Jiná skupina myšlenek a představ se týkala následků mého pádu pro pozůstalé; přehlédl jsem, jak se zpráva o mé smrti střetla s mojí rodinou a v myšlenkách jsem ji utěšoval. Potom jsem viděl, jako na nějakém jevišti z určité vzdálenosti, celý svůj minulý život v četných obrazech. Sebe sama jsem viděl jako hlavní hrající osobu. Vše bylo jakoby ozářeno nebeským světlem a vše bylo krásné a bez bolesti, beze strachu a trýzně. Také vzpomínka na velmi smutné zážitky byla jasná, ale navíc ne smutná. Vznešené a smířlivé myšlenky ovládaly a spojovaly jednotlivé obrazy a božský klid se šířil jako nádherná hudba mojí duší... Potom jsem ucítil temný úder a můj pád skončil.“

Četní z reanimovaných pacientů Dr. Moodyho referovali na prožitém prahu smrti o „panoramatu nejdůležitějších stanic jejich života v bleskově rychlém zpětném pohledu“. V lékařských příručkách jsou takové zážitky - petitem - zachyceny, aniž by pro to odborníci měli byť nejmenší objasňující vysvětlení.

Zřejmě se jedná o metamorfózu schopností vzpomínek, která se rovná jejímu stupňování, jež připomíná Hampem vzpomenuký „jasný pohled“ ve smyslu začínajícího „vyššího vědomí“. Tím se dotýkáme tajemství lidské paměti a musíme se otázat: Kam odpadnou obsahy vědomí, když jim já odebere sílu vnitřní pozornosti a jsou zapomenuty? Ponoří se do podvědomí.

Výzkum podvědomí si vytkla za svůj cíl moderní hlubinná psychologie. Ale ta má k dispozici jen velmi omezené prostředky. Hlavním úkolem vyšších schopností duchovního badatele, které je možné dosáhnout vnitřním školením, je také vyzdvihnout do vědomí podvědomí, které by jinak muselo stále zůstat jen podvědomím.

Bylo by klamáním v čistě duševní oblasti pokládat objevující se obrazy paměti za jakési fotografie uložené v zásuvkách fyzického mozku ve zmenšených nebo nejtenčích vrstvách molekul.

Ani nejlepší elektronický mikroskop nemůže v nervové struktuře tenoučkých vrstev rozřezaného mozku odhalit prožitý život. Duchovní výzkum je naproti tomu s to životní tělo, tento důležitý přemosťující článek mezi fyzickým tělem a duší, odhalit jako vlastní nosič paměti. Jak jsme viděli, životní tělo obětuje v devitalizujícím procesu nervového systému část své substanciality duši, která sem ukládá své zážitky. Při zapomínání přijímá éterné tělo tyto obsahy vědomí, se kterými je spřízněno; jsou mu vtištěny. Tak je průběžně obohacováno a v určitém vztahu dokonce oživováno a oplodňováno. Při aktu vzpomínání je tento otisk opět vyzvednut do vědomí a vzniká jakýsi druh oběhu.

Lidské éterné tělo není, jako rostlinné, otevřené kosmickému okruhu, nýbrž je více nezávislé a má takřka vnitřní stranu. Tato je věnována duši a přístupná *vzpomínajícimu si já*, které může její obsahy cílevědomě uchopit.

Po dožití fyzického těla zaniká tato svoboda, možnost vyzdvihnout odtud nějaký samotný zážitek nebo jednotlivost. Poprvé zcela osvobozené éterné tělo přichází do vědomí jako tzv. „spirituální tělo“ svojí vnitřní stranou. Celoživotně získaný poklad paměti se před námi šíří jako mnohostranně hraný film. Rudolf Steiner nazval éterné tělo také *časovým tělem*, protože veškerý organický život se může rozvíjet jen v čase, v protikladu k fyzickému tělu, které je tělem prostorovým. Ale v zážitku panoramatu stává se „čas prostorem“, vlastním duševním prostorem, v němž procítáme; přece však tento vlastní svět zprvu dalekosáhle zahaluje nové nadsmyslové okolí.

K objasnění řečeného sledujme ještě podrobněji další zpětný pohled. K tomu požadované rychlé přechodné uvolnění éterného těla se může přihodit jako čistý účinek šoku - například při autonehodě, při které auto vylétlo ze silnice, převrátilo se a téměř nepoškozeno přistálo na louce na všech čtyřech kolech. Tento případ ukazuje, že zpětný pohled není produktem zničené, právě odumírající mozkové struktury. V následujícím válečném zážitku vedl narůstající nedostatek kyslíku v mozku k začínajícímu uvolnění éterného těla. Téměř utopený, v první světové válce při plném zásahu do moře vymrštěný vrchní lodník pancéřového křižníku „Prinz Friedrich Karl“ referuje:

Od okamžiku, kdy ustal veškerý telesný pohyb, což asi bylo bezprostředním následkem dusení, nastoupil na místo dosavadních pocitů

hluku pocit úplného klidu. Utopení se mi již nezdálo utrpením vydaném jakékoliv myšlence na záchranu. Také jsem neměl žádné tělesné potíže, naopak, moje pocity byly příjemnějšího rázu, měly něco z lesku a osvobozujícího pocitu, který předchází námahou vyvolanému spánku. Smysly sice nyní odumřely, ale ne duch. Naopak, jeho činnost se mi zdála v určitém poměru zesílena, to se nedá vylicít. Jedna myšlenka následovala druhou s takovou rychlostí, která je nejen nenapodobitelná, ale jistě nepochopitelná každému, kdo nebyl v podobné situaci. Jsem s to ještě nyní z větší části zopakovat tento tok myšlenek. Myslel jsem na naše poslední výstřely na nepřátelské lodě, potom na strašlivý účinek plného zásahu, na pád do moře, na můj spěch po zmlátajícím se trámu, dále na záchranný člun obsazený mými kamarády, v němž jsem byl později zachráněn, také na hrozný dopad mé smrti na moji ubohou ženu doma, na druh a způsob, jak by to sdělila ostatním členům rodiny, a na tisíc jiných okolností s tím spojených.

Až sem postačovala ještě zásoba kyslíku v těle, aby navzdory „odumřelým“ smyslovým funkcím mozek zásobovala a zaručila tak normální předmětné vědomí vedené já. Ve smyslu běžných názorů mozkové fyziologie by nyní muselo u zdánlivě mrtvých nastat totální bezvědomí. Ale opak je pravdou! V prvním okamžiku se sice zakaluje zrcadlo velkého mozku, ale současně se zřetelně projevuje uvolnění éterného těla samostatným vynořením pokladu paměti:

Potom dostaly myšlenky jinou cestu: naše poslední cesta v míru, moje škola v Magdeburku, moje pokroky, které jsem tam udělal, a čas, který jsem tam promarnil, dokonce všechny moje dětské cesty a dobrodružství. Tak, cestuje zpět, objevil se mi každý příběh mého minulého života v paměti ve zpětném sledu. Ale ne v prostých obrysech, nýbrž v nejmenších detailech a se všemi vedlejšími okolnostmi - krátce řečeno, celý časový prostor mé existence se mi objevil před duší jako nějaký druh panoramatu. Přitom byla každá scéna doprovázena vědomím práva nebo bezpráví, nebo určitou úvahou o příčinách a následcích. Tento strašný zážitek vcelku nakonec způsobil, že jsem uvěřil v téměř nekonečnou sílu paměti,

se kterou procitneme ve druhém světě. Jak dlouhou dobu jsem strávil před tímto filmem vlastního života, nemohu s jistotou uvést, ale jistě od momentu mého dušení až k mému zachránění uběhly sotva dvě minuty.¹

Zde vyličený pohled nazpět, který na druhé straně prahu smrti přibývá na intenzitě, trvá posmrtně asi tři dny a pozvolna vybledne; neboť životní tělo, které je téměř „bez práce“, zbavené své činnosti na fyzickém těle, se rozšiřuje stále více a pozvolna se rozplývá ve světě éterných sfér. Také tato událost se připomíná již v mnohých retrospektivních zážitcích. Ke slovům „vše bylo vyjasněno jako nějakým božským světlem“ přidává prof. Heim: *Stále více mě obklopovalo nádherně modré nebe s růžovým a zvláště jemně fialovým mráčkem. Vznášel jsem se v něm bez bolesti a jemně ven, zatímco jsem uviděl, že jsem nyní volně letěl vzduchem a že pode mnou ještě následovalo sněhové pole.* Toto vyličené „nebe“ nebylo to zevní, snad šedivými mraky zakryté okolí, nýbrž zrcadlilo zážitek lehkosti z „těla tíže“ se uvolňujícího a rozšiřujícího se éterného těla, které ihned zaujalo jemu vlastní vztah ke sféře. Líčené, nebolezně pocíťované „jemné vznášení se ven“ stojí v hrubém protikladu k současně se rozvíjejícímu, nezadržitelnému, hrůzu vyvolávajícímu pádu fyzického těla, které je strženo dolů zemskou tíží. Takové a podobné zážitky vedly právem k překvapující otázce: Může být umírání krásné?

Na tomto místě budiž dovoleno vsunout poznámku. Na tomto a onom světě vládou zcela různorodé zákony a síly. Ale také mezi smyslovým a nadsmyslovým světem vládne zákon polarity. Proto mohou mít líčení duchovní vědy zprvu často překvapující, cizorodý, nebo dokonce zdánlivě si odporující charakter. Jejich přijetí vyžaduje nezaujatost a odvahu k přemýšlení. Duchovní badatel se proto při překročení prahu k duchovnímu světu pokaždé znovu cítí postaven do podobné situace jako onen námořník na prahu smrti vzhledem k zážitkům, které jsou nejen neopakovatelné, ale každému, kdo nebyl v podobné situaci, se zdají nepochopitelné. Proto záleží na tom podat zkušenosti ve vyšších světech v myšlenkových formách, které jsou přiměřené stavu vědomí současného lidstva. Tímto způsobem mohou být znázorněny a zpřístupněny pochopení. Duchovní badatel spoléhá na onu sílu v člověku, která je s to „nepochopitelné“ učinit *pochopitelným*. Ta dřímá v *myslícím duchu*, neboť ten je

nadsmyslovému světu nejen příbuzný, nýbrž z něho pochází. Proto si může *každý* člověk, nebojí-li se duševní námahy a cvičení, vypracovat duchovně vědecké obsahy. Nepotřebuje je přejímat prostřednictvím víry v autority. Tak se může již nyní přiměřeně svému poznání vpravit do světa, ve kterém se bude muset i beztoho vyznat po smrti.

Vylíčeným rozplynutím éterného těla, z něhož zůstane jenom něco jako „extrakt“, odkládá duše svoji příbuznost s rostlinnou říší. Umírá ztrátou svého druhého těla takřka podruhé.

Duch a duše zemřelého nyní vstoupily do duševního světa, se kterým jsou především příbuzné vlastnictvím astrálního těla. V kapitole „Duše v duševním světě po smrti“ v již uvedené knize Rudolfa Steinera *Theosofie* je podrobně vylíčen průchod touto světovou oblastí. Zde se o tom můžeme zmínit jen zcela krátce. V ní dochází k obnovenému, léta trvajícimu, ale nyní morálně zdůrazněnému, systematicky prožitému minulému životu, přičemž se probudí v každé duši dřímající síly svědomí. Staré jasnozření vedlo k představě „očistce“, k purgatoriu nebo místu očisty. Indická moudrost mluví o „kámalóce“, místu žádostí. V mnohých staroegyptských líčeních je duše předvedena před soudce mrtvých. Všechny tyto představy mají hlubší pravdivé jádro.

Duše je skutečně vedena ve zpětné posloupnosti, začínajíc svým posledním rokem života, k neprikrášlenému hodnocení svého zemského života z pohledu věčnosti. Také o tom se v líčeních mnoha reanimovaných lidí najdou mnohoslibné náznaky. Takové leží v uvedené zprávě topícího se námořníka ve slovech: *Přítom byla každá scéna provázena vědomím práva nebo bezpráví, nebo určitou úvahou o příčinách a následcích*. Duše zažije, že se nekalými, sobectvím prosazenými činy odcizila nejen své pravé podstatě, nýbrž také božskému světu. Byla vržena ve svém vývoji zpět. Pocit viny ale vyvolává počínající impulz k pozdějšímu vyrovnání a ukončení zbývající nedokonalosti. Toto vše se ale neuskutečňuje tím, že ještě jednou prožijeme například zadostiučinění po v hněvu přiděleném, dobře sedícím pohlavku nebo někdejší radost po podařeném aktu pomsty, nýbrž se zde prožitek „obráť“. Bolest, kterou náš bližní prožil, újma, které se mu dostalo, přijde

do vědomí duše, která kdysi tento ohavný čin způsobila. Ale platí také opak. Usilováním o pravdu s pocity lásky a zbožnosti, nesobeckým jednáním v oběti plné službě lidstvu nevyvinula duše výše jen svoji jiskru ducha a nezdokonalila svět, nýbrž také tím zažila možné přiblížení se ke světu božské moudrosti a lásky. Pocit, že následovala svůj vlastní cíl, tak prohlubuje příbuznost s jejími sférami počátku a obšťastňuje ji.

Jiné stanovisko vyjadřuje výraz purgatorium nebo místo očištění. Duše sice odložila fyzické tělo, ale neodložila pudy a žádostivosti, které skrze ně stále znovu tišila smyslovou radostí. Naplnění všech z toho vzniklých tělesně vázaných přání ale není možné. Odtud utrpí duše něco jako „palčivou žízeň“ a jiné trápení. Znalec řecké mytologie si zde právem vzpomene na Tantalova utrpení nebo na Sisyfovy frustrace. Jejich prožití stále dekadentnějším starým jasnozřením, zvláště při sledování silně žádostivých povah nebo dokonce zločinců, vedlo k představě „pekla“ nebo k vyhnanství do „věčného utrpení pekla“. Takové jednostranné a zhrublé představy jsou podkladem nedokonalého pozorování vývoje duší v posmrtném životě. Neboť ve skutečnosti se jedná stále jen o *přechodné procesy očištění*.

Zemřelý se prožívá skrze své astrální tělo ještě ve stávající příbuznosti ke zvířecí říši. Ale jen do té míry, do které nebyly ze strany jeho já ovládnuté a očištěné pudy a žádostivosti vycházející z tohoto bytostného článku, které byly pro jeho zemský tělesný život přece nutné a smysluplné, kdy snad dokonce svůj rozum používal, „aby byl zvířečtější než každé zvíře“ a vedly ho tak k zatemnění jeho pravé bytosti. Ty se odhalí v pravém světle v očištění jako „nižší povaha“, které se musí zbavit, aby byla uvolněna cesta do vlastního božského světa.

Tak se skutečně pomalu stráví všechny neočištěné nižší pudy a žádostivost a astrální tělo se pomalu rozpouští v duševním světě, takže člověk projde takřka „třetí smrtí“. Tím ale může odložit ještě k zemi ho poutající příbuznost ke zvířecí říši a „vystoupat“ dále. Proto vyšší já přisvědčuje všem strastem purgatoria, protože jsou nutné a jsou jenom něco jako „jevy odnětí“.

V tom okamžiku, kdy zemřelý při zpětném prožívání pozvolna dojde do doby nevinosti svého mládí a dětství, vyjasňuje se tak jako tak posmrtné prožívání a on se blíží, také z hlediska času, přechodu k bráně narození, duchovního světa, ze kterého pochází. Stále více

„předcítání“ spirituálních témat, především z Nového zákona. Taková vzpomínka je zvláště pro lidi dobrovolně se loučící se životem velkou pomocí, neboť oni mají prodělat velmi těžkou kámalóku, která trvá tak dlouho, jak měl trvat jejich život. Anthroposofie je zde s to zprostředkovat mnohá pochopení a duchovní pomoci v životě, z nichž jako příklad budiž uvedeno následující oslovení zemřelých Rudolfa Steinera:

*Kéž naše láska jde Ti vstříc -
duše, jež v Duchu žijíc
pozemské své žití zří
a poznává se jako Duch.
Co se Ti v duši krajíně
v myslí jako Tvé já zjeví,
ať naše láska vezme k sobě,
ať pocítíme sebe v Tobě,
a Ty zas najdeš v duši naší,
to, co Tě věrně doprovází.*

Další vývoj entelechie v říši ducha najde čtenář podrobněji v kapitole „Duch v duchovním světě po smrti“ v „Theosofii“. Zde budiž - pro nutnou krátkost - naznačen formou obrazu. Zatímco v době očistce se seznamujeme list po listu s knihou našeho života a její obsah se učíme vzít si k srdci, vykvétá duchovní duše v duchovním světě, zatímco se sama rozšiřuje v bytost sfér. Obdrží „nápoj z řeky Léthé“, který je jí pohárem zapomnění, a může nyní - polárně k uvedeným zpětným zážitkům - svůj uplynulý život zapomenout, tak jak se pro vtělenou duši předchozí život v nadmyslovém světě zahaluje. Předáváme sami sebe se všemi výtěžky pozemského života božskému světu a jeho bytostem, v nich takřka vykvétajíce a vyzařujícíce.

Také zde přinášelo neúplné vnímání starých jasnovidců nebezpečí mluvit o *úplném rozplynutí se*, zhasnutí v božské bytosti, oblažujícím se rozpuštění v nic hinduistické nirváně (ze sanskrtu - vyhasnutí, vyvanutí).

Ale stejně tak jako při oplodnění rostliny dochází k náhlému pronikavému obratu, vrací se široké „vydechnutí“ do duchovního

vesmíru v tzv. „hodině půlnočního bytí“ zpět do velkého „vdechnutí“. Začíná nové sbírání se a zhušťování, při kterém bytost já dostává svůj život zpět, ten je zvnitřněn a přepracován k novým základům a schopnostem. Při této znovuvýstavbě a přestavbě v duchovním světě se nic neztrácí. Způsobem individualizace se okolo nepostradatelného duchovního jádra tvoří zasloužený, osudem oprávněný plod všech snah a zkušeností předchozího života. S pomocí božského světa, ze sil kosmických sfér, v souladu s jejím budoucím osudem si entelechie vytvoří nové astrální a éterné tělo. Poznává, že jen vnořením bytostného jádra do pozemského světa k obnovenému fyzickému životu, může nalézt smysluplný další vývoj a vyrovnání možných provinění. Přitom před projitím branou koncepce nebo porodu dochází - polárně ke zpětnému pohledu u brány smrti - k nahlédnutí na osudový rámec nové pozemské životní cesty.

O všech skutečnostech, které se zde otevírají duchovnímu oku a které se týkají znovuzrození a tvoření osudu, bude řeč v další kapitole.

Walther Bühler